

visokemu poletu, rasti med putami, jesti turščico in se podvreči kurji vzgoji; kajti četudi „nemara vendarle ni piščanec, ali to pomeni, da ga ni treba ukrotiti?“ Njegova „duša“ pa, zopet mistično, naposled le poleti v višave, kamor je hrepenela... Kam meri ta prilika, je jasno!... S slikanjem kurjega življenja med raznimi Kokodindami, Kokomundami ter s petelini Kikiravsom in Kirikavkežem tvori spis na zunaj paralelo k Murnikovi „Visoki ljubezni“.

Drugi „obsojenec“ je „Razmišljeni Vid“, jetičen dijak, ki ga ne marata ne oče ne mati. Duševno razpoloženje tega bednika, obsojenega na rano smrt, je slikano s trpko resničnostjo (pretresljivo je n. pr. genljivo veselje Vidovo z lastno iznajdbo, z zrakoplovom, ki ga bo povedel daleč, daleč); rodbinsko ozadje pa je, kakor smo že namignili, podano v prečnih barvah. Pač nalašč si je izbral pisatelj nenavaden motiv, da mati sovraži otroka iz drugega zakona. — Tretji „obsojenec“ je še mlad, lep, bogat mož — slepec, oslepel vsled poskušane samomora. Ta spis je po mojem mnenju izmed vseh najboljši; mojstrska je uglobitev v mišljenje in čutenje oslepelega človeka, ki je prej dodobra poznal svet in ljudi; nasproti njemu pa dva zdrava človeka; slepčev brat in virtuožno očrtana Breda. V tem spisu tudi ni tistih neprijetnih sarkastnih razkolov, tako da lahko nemoteno uživamo, čutimo, pomilujemo, se veselimo.

Četrty obsojenec („Rikard Molloprou“) se je obsodil — sam! Trdno je namreč prepričan, da nosi — grbo, dasi je v resnici nima, in je besno hud na vsakogar, kateri na njem ne vidi grbe! Zdravnika ozmerja, ker ne najde na njem grbe, nevesto zapusti, ker ji hudo zameri, da ljubi njega grbavca, neko blodnico skoraj zadavi, ker se grohoče njegovi trditvi, da je grbav; samega sebe bi najrajši ubil zaradi svoje domišljene grbe in tako dalje! — No, mi vemo, kako grbo ima pisatelj v mislih¹⁾, in vidimo, da nosi Rikard res grbo, ki je še izdatnejša, nego jo spoznava sam, a fikcija je izvedena kljub brutalnim sredstvom le nepopolno in v skladu s to nepopolnostjo je zopet s tistim sarkastnogrohotnim razkolom — buršikozni konec spisa. — V podrobnostih je vse polno esprinitnih fines, imenitnih domislic, izbrušenih idejic: a sad spoznanja še le ni dozorel.

Visoko je segel Levstik v svoji prvi samostalni knjigi; z zanimanjem bodo resni in zreli bralci sledili njegovi stezi, ki ga še sicer ni privedla do vrha, a pelje odločno kvišku. Le skrbno otrebiti jo je še treba.

Dr. Jos. Tominšek.

Rado Murnik: Jari junaki. Humoreske. V Ljubljani 1909. Založil Lavoslav Schwentner. — Naslov je dober! Od Kersnikove „Jare gospode“ nas pelje humorist Murnik mimo „jare muhe“ do „Jarih junakov“. Ko bi Murniku prisojali kaj zlobnosti, bi celo mogli misliti, da je parodiral znane literarne „Junake“ s pomočjo predikata jarosti. Vsekakor je naša knjiga naslednica klasičnih „Navihancev“ in najbližjih ji sorodnikov „Znancev“. — „Jari junaki“ se na čelu predstavljajo kot „humoreske“. Seveda! Vajeni smo od Murnika pričakovati le humornih spisov, on velja za oficijalnega humorista; a pripomnil sem že pri drugi priliki, da je humornost le del njegovega pisateljskega bistva, in danes pristavljam, da ne vedno najboljši del. V nobenem tekstu ne tiči toliko opasnosti kakor v humorističnem! Humorist preveč misli, da mora vsako besedo, vsako domislico zasukati v smešljivost, občinstvo pa celo pričakuje od njega, da si bo pri njem kupovalo le smeh. Vsled

¹⁾ O taki grbavosti piše tudi Cankar v spisu „Novo življenje“ (Knez. knjižnica XV. stran 64.).

tega položaja se je bati, da se silita oba, humorist in občinstvo, eden k smešnosti, drugi k smehu, dokler se ne naveličata; naveliča pa se prej občinstvo.

Zato je bolje, če se ne nudi humorizma preveč na enkrat. Ničesar ni človek tako hitro sit kakor smeha, ki ne izvira iz notranjega razpoloženja, ampak se pojavlja le po zunanjem vplivu; in ni knjige pod solncem, ki bi ob trajnem čitanju postala bolj dolgočasna nego zgolj humoristična. Smeh, dovtipnost je nekaj družabnega in prihaja do prave veljave v družbi, v pogovoru: čitanje je osamljenje! Par humoresk čitamo z užitkom, kmalu pa smo jih siti in si želimo drugačne snovi. Nikar nam ne dajajte celih knjig humoresk; vrinite med smeh tudi nekaj resnosti, preudarnosti, celo joka . . .

Ali sem s tem izrekel našemu pisatelju grajo? Saj je vendar že po naslovu izdal celo knjigo humoresk (dvanajst jih je)? Ne! Grajal bi ga, ko bi se vsebina res skladala z naslovom; a v knjigi niso same humoreske. „Kri ni voda, srce ni repa“ — da se izrazim po Murnikovo; humorist pa nasprotno ni v edno humorist in naš Murnik še celo ne, dasi bi — v svojo škodo — često rad bil, ne da je. Včasih leži humor edino v kakem kómičnem izrazu: „kadet Flamingo“, „gospodična stare zaveze“, „titularna devica“, „Urška je švedrala, toda bolj na desno nogo nego na levo“ in dr.; včasih so domisljice preračunjene za malo občutljive estetične živce; npr. neki vojak je s svojimi ušesi tako migal, „da je damam nadomestoval pahljače“; včasih so že preobčajni; n. pr. da se nekdo, ki je nasprotniku stopil na nogo, opravičuje: „Prosim! Postregel sem Vam z največjim veseljem. Pa še drugi pot!“ — Nekaj takih dovtipov še ne tvori humoreske. Takega besednega drobiža tudi nimamo v mislih, ampak tiste celotne Murnikove sestavke, ki so resni in res dobri.

Vsebino knjige bi jaz razdelil v tri skupine: v resne spise, v humoreske v širšem pomenu in vojaške humoreske. Med resne spise štejem kljub dokaj šaljivi vsebini prvi sestavek v knjigi, zgodovino „Divjega viteza“, ki je ponatisnjen po — Trubarjevem rokopisu, najdenem v podstrešju neke ljubljanske hiše. Med resne štejem ta spis, ker je Trubarjev jezik virtuožno posnet in je delo stalo resnih študij; pisatelju moremo čestitati! Vsakdo si naj privoščí to zgodbo „viteza Železnika s to zlato Klobaso“ in naj číta „koku shaloftnu ie on fam febe obeižil“, „koku ie on (v vojski) ferzhnu daroual fuio kry inu — krof“, in kako dobro se mu je godilo v ljubljanski ječi, da naposled izjavi: „Pres tih vsagdanih pehtranouih shtrukleu ne zho shiueiti. Obtú inu fatu fe sdaici vti vuri tukai fam febe hozho obeižiti, per mui dufhei.“ — Drugi čisto resen spis je „Baron Humbug“, spretno pisana povestica, le konec je preveč žurnalističen. — Tretja je „Milijonar“, dasi se na pr. narodnost tega milijonarja pretirano izrablja v smešne namene; ozadje je resno.

Prav razposajene humoreske so zadnje tri v knjigi: „Začetnik“, „Miha Muha“, „Čudna ljubica“, ki spadajo po vsebini v eno celoto in se sučejo okrog pravega navihanca, trgovskega vajenca („Začetnik“), predrtega nepridiprava. Tu je res humorno življenje in krešejo se iskre. Spadajo pa te humoreske tudi v dobo „Navihancev“. Dobro se spominjam, kako smo se jim smejali, ko smo jih pred lcti čitali v „Narodnogospodarskem Vestniku“. Prav je, da jih je pisatelj izkopal z malo pristopnega mesta.

Ostali spisi, ravno polovica, so vojaške humoreske. Najboljša se mi zdi „Zaljubljeni kadet“, ker se dokaj dviga med obzorje vojašnice in komisarstva in udarja tudi na satirično struno. Da se take humoreske ne odlikujejo s finočo, ampak streljajo s precej velikim kalibrom, to že spada nekako v vojaški vzduh; tudi Murnikovim vojaškim se ne smemo bližati s posebnim umetniškim merilom. Dra-

stika je njih glavni znak. Vsadil je tudi precej „vojašniških rožic“, dehtečih in nedehtečih: „Ne delajte mi tako duhovitega obraza, kakor bi bili pravkar spisali veseloigro za gledališče dresiranih bolha!“ „Če bi bil tako dolg kakor si neumen, gorila, bi si lahko sede prižgal viržinko na solncu!“ — Takih je precej, preveč. — To pa je gotovo: vojaško življenje pozna Murnik jako dobro in načelno je prav, da ga je uvedel v naše slovstvo; a še bolj prav nam bo, ko bi se ga (morda se ga bo!) lotil v njega globinah resno ali smešno. „Vojaške humoreske“ se kretajo vse in povsod le na površju . . . Dobro pa je sovražnik boljšega.

Posebno hvalo zasluži Murnikova skrupuloznost napram samemu sebi in napram glavnemu njegovemu sredstvu humorosti, napram jeziku. Vestnost in izlikanost se očituje na vsaki strani; čim redkejša je dandanašnji, tem zaslužnejša je.

Dr. Jos. Tominšek.

Spisi Mišjakovega Julčka. I. zvezek z 11 slikami. V Ljubljani, 1909. Last in založba „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta“. Natisnila „Učiteljska tiskarna“. Cena lično vezani knjižici 1 K, po pošti 10 h več. — Knjižica prinaša sedmero ličnih pripovedic, ki bodo gotovo prijale mladini, kateri so namenjene in iz katerih se bo navzela otroška duša marsičesa dobrega.

Tolstoj in njegovo poslanstvo. Spisal Ernest Howard Crosby. Z dovoljenjem založnika iz angleščine preložil Ljudevit Furlani. Založila „Zvezna trgovina“ v Celju 1908. Cena broširani knjižici 70 h, po pošti 10 h več. — Knjižico priporočamo vsem čestilcem velikega Rusa, ker se seznanijo v njej z njegovim duševnim razvojem in bodo potem tudi njegova dela bolje umevali. Na umetniško stran delovanja Tolstega se knjižica seveda le malo ozira, pač, ker je Tolstoj svojo umetnost sam obsodil in zavrzel. Ne dvomimo, da bodo zrna njegovih nauk še kdaj vzkli in tudi sad obrodila, toda zdaj še velja Tolstoj po našem mnenju več kot umetnik in kot pisatelj znamenitih romanov nego kot filozof. Vsekakor bi bilo za slovanski živelj nevarno, če bi zmagali nazori Tolstega samo na Ruskem in ne obenem tudi po drugi Evropi! Knjižico diči tudi slika Tolstega.

Spomen-spis Silviu Strahimiru Kranjčeviču. Sarajevo 1908. Cijena K 1.—. Tragična usoda je zadela globokočutnega in priljubljenega hrvaškega pesnika Kranjčeviča. Vsa literarna javnost je slavila v pretekli jeseni petindvajsetletnico njegovega pesnikovanja, razni listi so donášali o njem prigodne spise in so mu želeli še mnogo let plodovitega delovanja, kar je 29. oktobra l. 1908. nemila smrt slavjenčeva prekinila vse slavje. Jedro slavnostnih spisov je moglo ostati neizpremenjeno, le duševna dispozicija piscev in bralcev je prešla iz čestitajoče vznesenosti v tugovanje. — Med žalnimi elegijami pa se je kmalu pričel oglašati tudi drug, neprijeten ton: vršil se je prikrit in neprikrit boj za osebo umrlega pesnika, prisvajale so si ga razne stranke na isti mučni način, kakor smo to doživeli tudi že mi Slovenci o izvestnih prilikah in neprilikah.

Prav zato omenjam spomen-spis njemu. Objavljen je bil najprej v sarajevskem časopisu „Beharu“ in je bil ponatisnjen še pred pesnikovo smrtjo, tako da se ona bodoča borba ne kaže v njem niti v senci in ne kviri užitka ter ne pretvarja sodbe. Ako si pripišemo vanj datum pesnikove smrti, imamo v rokah v jedru vse, kar je potrebno vedeti o pesniku, pripadajočem že zgodovini. V raznih člankih se razpravlja teoretično o Kranjčeviču: Milaković mu je spisal pregleden životopis, Dvorniković razpravlja o filozofiji Kranjčevičeve poezije, Dlustuš o njem kot vzgojitelju, Kranjčevičeva soproga Ela mu je spisala ljubek odlomek iz nje-